

Zoványi Nikolett¹: A fogyasztóvédelem történeti fejlődése és szabályozási elvei

Debreceni Jogi Műhely 2011. évi (VIII. évfolyam) 3. szám (2011. július) 71-78.

A fogyasztóvédelmi jog kialakulásának történeti előzményei

A XX. században a fejlődés eredményeként kialakult a fogyasztóvédelmi jog mai értelemben vett szabályanyaga. Ez alapján a fogyasztóvédelmi jogot jogosan nevezhetjük a XX. század termékének.

A késői kialakulás ellenére azonban nem új elgondolás a fogyasztók valamilyen formában történő védelmének gondolata, hanem találhatunk történelmi előzményeket is. Az ókorban és a középkorban a piacokon zajlott a kereskedelem nagy része, ezért a piac intézménye és az ott tevékenykedő személyek magatartása alkotta a szabályozás központi kérdését. A kereskedők visszaélései ellen kellett védelemben részesíteni a vásárlókat, ezért mind erkölcsi, mind jogi szabályokat alkottak. Az első kodifikált szabályokat a Leviták könyvében találhatjuk, amely kimondja, hogy „Ne legyetek igazságtalanok az ítékezésben, hosszmérték, súlymérték és az űrmérték használatában. Legyen hiteles a mérleged, a súlyod, hiteles a mértéked és a vékad.”² Ezen túlmenően Hammurapi törvénykönyvében és a római jogi szabályokban szintén találunk rendelkezéseket a piaci visszaélések ellen, amikor ezek a törvények szigorúan fellépnek a csalárd kereskedőkkel szemben.

A feudalizmus ideje alatt a piac megmaradt a közösségi és kereskedelmi élet központjaként. Kezdetben királyi ediktumok tiltották meg a kereskedőknek bizonyos magatartások kifejtését, úgymint a mértékkel való csalást, az uzsorakölcsönt, az eltérést a tisztességesnek tartott ártól vagy a jó minőségtől. A királyi ediktumokban foglalt szabályok kereskedőkkel szembeni kikényszerítéséről az egyház gondoskodott, ő örökölte a gazdasági verseny normális keretek közötti folytatásáról.

A későbbiek során a piaci és vásári konfliktusok gyors, hatékony kezelésére és mindkét fél számára igazságos ítélettel záruló megoldásként piaci bíróságokat állítottak fel. Ezek a bíróságok kezdetben a szokásjog alapján hozták ítéleteiket, majd közjogi szankciókat alkalmaztak a céh- és ipartestületi szabályok alapján.³

Érzékelhető az, hogy a területen először a közjogi szabályok jelentek meg, majd a magánjogi eszközök csak később és lassabban fejlődtek ki. Azok az intézmények, melyek az eladót felelősséggel ruházták fel árujukért, szolgáltatásukért, védelemben részesítve ezáltal a vevőt, csak a XVIII.- XIX. században jelentek meg. Tipikusan ilyen magánjogi jogintézmény a szavatosság és a szerződésszegésért való felelősség szabályanyaga.

A XVIII. században kialakult „laissez faire”- a szabad versenyen alapuló piaci rendszer elve érvényesült a kereskedelem szerződéses kapcsolatainak terén. Ez azt jelenti témánk szempontjából, hogy a szerződési szabadság és a felek közötti szerződések tartalmának szabad meghatározása, a felek akaratának teljes érvényesülése volt a fő vezérlő elv az egyes szerződések megkötése során. Ez a felfogás egyenlőként fogta fel az eladói és a vevői pozícióban lévő személyeket, hátráltatva ezzel a fogyasztóvédelem fejlődését.

A mai fogyasztóvédelem, fogyasztói érdekvédelem csak az 1960-70-es években bontakozott és fejlődött ki. A fogyasztó ettől az időponttól lett a jogalkotás és szabályozás központi alakja. A fogyasztó központú fogyasztóvédelemben két modellt lehet elhatárolni. Az egyik az

európai, vagyis az Európai Unió szabályokkal és a tagállamok nemzeti jogainak harmonizációjával jellemezhető modell. A másik az észak-amerikai modell. A két modell kölcsönösen hatott egymásra, melynek következtében több közös vonást találhatunk a két modell között, azonban vannak alapvető eltérések. Az európai modell a központi irányításra épül, szemben az amerikai modellel, amely nagyobb részt önszerveződések közreműködésén alapul. Az európai modell eszköze a jogharmonizáció, vagyis a tagállamok nemzeti jogának közelítése, míg az amerikaiak a jogérvényesítés, az, hogy a fogyasztók tisztában legyenek jogaikkal és tudják azt bíróság előtt kikényszeríteni.

Az Amerikai Egyesült Államokban 1872-től folyamatosan szabályozták az egyes területeket, biztosítva a fogyasztók érdekeinek védelmét. Ezen célok elérése érdekében Bizottságokat is felállítottak. A nagy fordulópont mégis 1962-ben J. F. Kennedy beszéde volt, amelyben Kennedy állami politikai rangra emelte a fogyasztói érdekvédelmet, s megalkották a fogyasztók Bill of Rights-aként ismert törvényt. Ennek eredményeképpen felgyorsult a jogalkotási folyamat és kiépült az amerikai fogyasztóvédelem intézményrendszere. Kialakult az objektív termékfelelősség jogintézménye, a közérdekű és csoportos keresetek, melyek mintául szolgáltak Európa számára is.

Európában csak a 70-es években került előtérbe a fogyasztóvédelem, amelynek fejlődése szorosan összefügg az Európai Közösségen belül folyó jogharmonizációval. Az EK elsődlegesen megalakulásakor gazdasági célokra koncentrált, a szabad, határok nélküli belső piac kialakítására. Miután ennek alapjait megteremtette, fordult a másik alapvető cél, az élet minőségének és színvonalának emelése problémakörének megfelelő szabályozással való elérése felé. Ennek a folyamatnak volt része az, hogy a fogyasztóvédelmi politika megjelent az Európai Közösségek, majd az Európai Unió politikái között.

A modern fogyasztóvédelem kialakulásának folyamata Európában

A fogyasztóvédelem (a fogyasztók védelme) olyan szemléletet, illetve politikát jelent, amely alapján a gyengébb fél szükséges védelme teóriájának része.⁴ Bár a fogyasztóvédelem joga a XX. század terméke, annak gyökerei már az ókorra visszavezethetők.⁵ Európában a fogyasztóvédelmi jog kialakulása, fejlődése szorosan köthető az Európai Unióhoz. A Római Szerződésben, 1957-ben még nem szerepelt az Európai Gazdasági Közösség alapvető céljai között, hanem majd csak az 1970-es évek elején kezdtek azzal foglalkozni. Ekkor került napirendre a fogyasztói jogok biztosításának igénye. 1972-ben merült fel a párizsi csúcstalálkozón, hogy az életminőség és életszínvonal védelmét, amely nem mellesleg a Közösség alapfeladatai között szerepel, a fogyasztóvédelem és a környezetvédelem útján lehet megvalósítani, elérni. Ettől kezdve figyelhető meg a fokozatos térnyerése a fogyasztóvédelmi politikának.

A Bizottság 1973-ban a fogyasztóvédelemmel foglalkozó szervezeti egységet hozott létre. Ezt követően fogyasztóvédelmi program megalkotására került sor. Előbb három ötéves fogyasztóvédelmi program (1975-80, 1981-85, 1985-1989) váltotta egymást, újabb és újabb eredményeket produkálva, majd következtek a hároméves fogyasztóvédelmi programok.

Jelentős előrelépést az Egységes Európai Okmány jelentett a fogyasztóvédelmi jog területén, hiszen az EEO előtt a fogyasztóvédelem, mint önálló cím nem szerepelt az Európai Közösségek Szerződésében, hanem a mezőgazdasággal, a versenyjoggal és az állami támogatásokkal összefüggésben említették csak.⁶ Ekkor az EK Sz. harmadik részében önálló

címbe került elhelyezésre szabályanyaga. A szabályozás a Közösség feladatát a fogyasztóvédelem erősítéséhez való hozzájárulásban jelölte meg.

A Maastrichti Szerződés ismét előrelépést hozott: a fogyasztóvédelmet önálló közösségi politikaként határozta meg, s e változás az EK Sz-be is bevezetésre került. A Közösség fogyasztóvédelmi hatásköreinek alapjai kerültek így lefektetésre, s ez már a Közösségi intézmények mindegyikét arra kötelezte, hogy célként a fogyasztóvédelmet is szem előtt tartsák, s a Közösségnek hozzá kellett járulnia a fogyasztóvédelem magas szintjének eléréséhez.⁷

Az Amszterdami Szerződés is újabb jelentős lépést tett a fogyasztóvédelmi szabályozás mai arculatának kialakítása érdekében. Kimondásra került az a tétel, hogy minden más közösségi politika és tevékenység meghatározásakor és végrehajtásakor a fogyasztóvédelmet, annak követelményeit is figyelembe kell venni.⁸ A rendelkezések pedig immár egyenesen a fogyasztóvédelem terén a magas szint biztosítását írták elő megvalósítandó célként.⁹

Fogyasztóvédelem Magyarországon a rendszerváltás előtt és után

Természetesen a fogyasztóvédelem iránti igény nem csak az Európai Közösségek (Európai Unió) nyomására alakult ki. Már a rendszerváltás megtörténte után intenzív igény jelentkezett a fogyasztóvédelmi szabályok kidolgozására, alkalmazására. Azonban a rendszerváltás előtt nem beszélhetünk a nyugat-európai típusú fogyasztóvédelemről, a fogyasztók védelmének nyugati típusú jogi védelméről. A nyugat-európai minta átvételének, kialakulásának gazdasági akadálya a hiánygazdaság, ideológiai akadálya a konzumerizmus, vagyis a fogyasztói társadalom teljes mértékű elítélése volt.

A fogyasztóvédelem terjedésének jogi okai is voltak. A jogi szabályozás elsősorban a hiánygazdaság problémáinak csökkentésére törekedett. Másrészt bár a felek közel sem voltak egyenlő pozícióban szerződéskötésük esetén, azonban a szabályozás egyenlőként és mellérendeltként fogta fel kapcsolatukat. Minekutána fogyasztóvédelmi szabályok nem alakulhattak ki ilyen feltételek és körülmények között, a gyengébb fél védelmére csak és kizárólag a klasszikus polgári jogi jogintézmények voltak felhasználhatók. Köszönhetően a polgári jogi kodifikációs munkálatokban részt vevő jogászoknak az 1959. évi IV. törvény, a Polgári Törvénykönyv már jóval a rendszerváltás előtt tartalmazta a klasszikus polgári jog fogyasztókat védelemben részesítő fogyasztóvédelmi tárgyúnak tekinthető rendelkezéseit. A rendelkezések közül a szavatossági, kártérítési és jótállási normák védték leginkább a vevői pozícióban lévő fogyasztók érdekeit. A Ptk. 1977-es módosítása volt az első olyan szabályozás, ami oly módon részesítette védelemben a fogyasztókat, hogy a jogi személyek által indokolatlanul vagy egyoldalúan előnyt kikötő általános szerződési feltételek megtámadásával kapcsolatos rendelkezéseket szabályozott.¹⁰ Ez az intézmény a közérdekű keresetek intézménye volt. A 70-es években szemléletváltozás történt a magyar szabályozásban. 1978-ban az egyik törvényben szabályozásra került például a fogyasztók tájékoztatáshoz való joga¹¹, majd a fogyasztók megtévesztését eredményező magatartást jogszabályban nyilvánították tilossá¹². A Polgári Törvénykönyvön kívül más jogágak is védelemben részesítették a fogyasztókat.¹³ Ezeknek a rendelkezéseknek egyébiránt egyik fő célja a minőség védelme volt.¹⁴

A rendszerváltozást követően megtörtént a piacnyitás a Nyugat és Magyarország között. Az ennek következtében lezajló folyamatok pedig tovább erősítették a fogyasztók kiszolgáltatottságát. A társadalmi változások, vagyis a mind nagyobb anyagi különbségek

kialakulása az egyes társadalmi rétegek között és a fogyasztási szokásaikban bekövetkező változások erősítették a gazdasági hatásokat. Ezért még erősebb kényszerként érvényesült a fogyasztóvédelem hatékony szabályainak kialakítása. Az első lépése a folyamatnak a Fogyasztóvédelmi Főfelügyelőségek felállítása volt 1991-ben. Ezt követően felgyorsult a fogyasztóvédelmi tárgyú jogalkotás. Kiemelkedő fontosságú fogyasztóvédelmi jogszabályok születtek.¹⁵ Végül 1997-ben megalkották a fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CXLV. törvényt és módosították a Polgári Törvénykönyvet. A fogyasztóvédelemről szóló törvény alapján külön kormányrendeletekben szabályozásra kerültek az egyes külföldön kialakult és Magyarországon addig nem szabályozott speciális fogyasztóvédelmi szerződések, mint például a timesharing szerződés, távollévők között kötött szerződés.

A Polgári Törvénykönyvet módosította a 2002. évi XXXVI. törvény. Ekkor került be a Polgári Törvénykönyv értelmező rendelkezései közé a fogyasztói szerződés szabályozása, fogalma. Ez alapján fogyasztói szerződés az a szerződés, amely fogyasztó és olyan személy között jön létre, aki (amely) a szerződést gazdasági vagy szakmai tevékenysége körében köti.

Egyes gazdaságelméleti irányzatok és a fogyasztóvédelem kapcsolata

A fogyasztóvédelem szorosan kapcsolatban áll a közgazdaságtannal, ezért a fogyasztóvédelem elemzése kapcsán szükséges néhány klasszikus közgazdaságtani tétel vizsgálata.¹⁶ A gazdaságban sohasem érvényesülhet tökéletes verseny, aminek következtében a fogyasztó és a vele szemben álló üzletkörüben eljáró gazdasági szereplő soha nem lehet egyenlő és egymással mellérendelt viszonyban álló fél egy szerződéses kapcsolatban. A fogyasztó a tömegtermelés és a korszerű reklám- és marketingmódszerek miatt kiszolgáltatottá válik.

A XIX. század a klasszikus közgazdaságtan kora, melynek egyik tétele az Adam Smith féle „laissez faire” tétel. Ezen felfogás alapján az állam egy láthatatlan kézként jelenik meg a gazdasági kapcsolatokban. Csak ott és akkor avatkozik be, ha a gazdaság zavartalan működése veszélybe kerül. Az állam feladata tehát a gazdaság fejlődésének biztosítása és a gazdasági szereplők számára kedvező környezet teremtése. Ha a verseny tökéletes, akkor a termelés és a fogyasztás összhangba kerülnek és a kínálat és kereslet is egyensúlyban van. A kínálat legfontosabb befolyásoló tényezője ebben a relációban a szabadon, saját érdekei alapján racionálisan döntő fogyasztó, míg a fogyasztó döntése befolyásolja a termelőket is. Ez és a termelők közötti szabad verseny megakadályozza, hogy a termelők határozzák meg az egyes termékek árát.

A XIX. század végén azonban jelentős változások történtek. Mono- és oligopóliumok alakultak ki, vagyis olyan hatalmas vállalatok és ezek összefonódása, melyek saját érdekeiknek megfelelően tudták alakítani a termékek árát. A fogyasztók szabad döntése már nem volt hatással a termelőkre és a szabad verseny látszattá vált, a kereslet és kínálat szerkezete eltorzult. A fogyasztóknak kellett igazodnia a termeléshez, és nem fordítva, mint azt a klasszikus közgazdaságtan modelljében tették. A túltermelés következtében a gazdasági egyensúly törekennyé vált, amit már csak az állami beavatkozás tudott kezelni, a gazdaság önszabályzó mechanizmusa nem. J. M. Keynes közgazdász elmélete volt az, amely ideológiai és filozófiai alapként szolgált az állami beavatkozásokhoz. A XX. század első felének nagy világméretű gazdasági válsága következtében nem csak vállalkozások gazdasági biztonságát erősítette az állami beavatkozás, hanem a fogyasztókéét is.

Ez az elmélet és a gazdasági, társadalmi, történelmi (világháború, gazdasági válságok, stb.) változások következtében kikristályosodott a jóléti állam és az ún. jóléti közgazdaságtan elmélete. Az állam nem kizárólag a gazdaságban veszi kézbe az irányítást, hanem minden polgára számára meghatározott gazdasági jogokat nyújt. A polgárok alá egy láthatatlan hálót feszít, mely megvédi a társadalomból kiszoruló egyéneket, mindenki számára egy meghatározott életszínvonalat igyekszik biztosítani. Megjelenik ennek keretében a társadalombiztosítás, a munkanélkülieknek nyújtott támogatások, az állam által biztosított oktatás és minimális egészségügyi ellátás.

Az állam ilyen szerepfelfogását jelentős kritikák érték és érik ma is. Az egyik legjelentősebb bíráló a neoklasszikus közgazdaságtan kiemelkedő alakja, Milton Friedman és chicagói iskolájának tudósai. Fő tételük szerint a piac szabadsága kulcskérdés a gazdasági növekedésben és az egyének szabadságban, az állami beavatkozás tehát végső soron az egyént a szabad döntéstől fosztja meg. Az állami beavatkozásoknak az ára egyébiránt nagyon magas: a gondoskodó állam többet költ, mint a bevételei engednék, így költségvetési hiány, infláció és a gazdasági verseny lassúsága jellemzi. A fogyasztóvédelmet szükségesnek tartják bizonyos szinten a neoklasszikus közgazdaságtan képviselői is, azonban nem olyan magas szinten, mint azt a jóléti állam fenntartja, józan ítélőképesség nélküli tudatlanokként aposztrofálva a fogyasztókat.

Fogyasztóvédelmi elméletek

A fogyasztóvédelemben több elmélet verseng egymással az elérendő célok megvalósításának folyamatában. A fogyasztóvédelem eszköztrendszerét ért kritikák alapján kialakult a protekcionista, avagy védelmi irányzat, mely *kógens* tartalmú jogszabályok megalkotásával kívánja megelőzni a fogyasztókra káros visszaélésszerű magatartásokat (*prevenció*s cél), illetve a már megtörtént visszaéléseket próbálja a törvény szigorával büntetni, példát statuálni, elkerülve a jövőbeli hasonló visszaéléseket (*reparáció*s cél). Egy másik jelentős irányzat a támogató célú fogyasztóvédelem. Ez az irányzat a nevelést, oktatást, a tájékoztatást és a jogérvényesítés eszköztrendszerét helyezi előtérbe, azt, hogy a fogyasztó a jogszabályokban meghatározott aktív magatartást gyakorolva – mintegy saját maga védelmében eljárva – érvényesítse érdekeit.

A fogyasztóvédelem szabályanyagában megjelenő jogelvek

1. Fegyveregyenlőség elve vs. szerződési szabadság

A magánjog dinamizmusa a szerződések jogának szabályanyagában markánsan megjelenik. A polgári jog főszabályként a felek mellérendeltségének elvén alapul, vagyis a felek akaratautonómiája, szabadsága a magánjogi jogterületek közül a polgári jogban teljedik ki a legerőteljesebben. A szerződési szabadság klasszikus alapelvéből következően a felek maguk dönthetik el, hogy akarnak-e szerződést kötni (szerződéskötési szabadság), ha igen kivel kötik meg a szerződést (partnerválasztási szabadság), milyen formában kötik meg szerződésüket (típuszabadság), illetve milyen tartalommal hozzák létre szerződésüket (tartalomzabadság). Az egyes országok magánjogi kódexei ehhez mintegy keretet nyújtanak a szerződő felek számára, illetve a teljesítés létszakában állami kényszerrel érvényesítenek a szerződés rendelkezéseinek kikényszerítéséhez, ha valamelyik félben nincs meg a teljesítési hajlandóság vagy képesség.¹⁷ A *pacta sunt servanda* elvnek megfelelően, a felek szerződése – amennyiben megfelel a jogszabályi előírásoknak – törvényerővel bír a felek között. A szerződésben

meghatározott magatartási szabályok egyenrangúvá válnak az állam által alkotott jogi előírásokkal.

A fogyasztóvédelmi garanciák érvényesülése, érvényesítés felborítja a polgári jogban elvileg megkívánt, a felek szabadságára épülő és a felek egyenjogúságát hirdető *szinallagmatikus* viszonyrendszert. A szerződések joga az a területe a polgári jognak, amely hangsúlyosan a felek egyenjogúságára épül, mely tétel tehát a magánjog egyik legfontosabb alaptétele. Ideális helyzetben a szerződés egy olyan kiegyensúlyozott kapcsolatot kell, hogy megteremtse a felek között, amelyben a mérleg két oldalán elhelyezkedő szerződési érdekek (a feleket terhelő jogok és kötelezettségek) akár teljesen vagy csak megközelítőleg is kiegyenlítik egymást.

Szerződési típusokat tekintve olyan szerződések tartoznak a fogyasztói szerződések közé, amelyek ugyan valamely tradicionális szerződési alaptípusba sorolhatók, ám megkötésük valamilyen okból speciális, mert például hátrányosan befolyásolják, vagy korlátozzák a fogyasztó választási szabadságát. Emiatt pedig indokolt lehet többletgaranciák nyújtása. A fogyasztói szerződések esetén tehát a fogyasztó és a vállalkozás között nincs meg a megkívánt erőegyensúlyi helyzet, nem érvényesül a fegyveregyenlőség elve. A fogyasztóvédelem területén ennek következtében pozitív diszkrimináció érvényesül annak érdekében, hogy a felek között megkívánt egyensúlyi helyzet minél jobban teljesüljön.

2. Diszpozitivitás és kógencia

A polgári jogban hiába érvényesülnek *szinallagmatikus* kötelek, azonban a fogyasztóvédelem területén áttörést szenved az elv is. A fogyasztó számára erősebb jogokat kell biztosítani, amely jogoknak a nyújtása a vállalkozást terheli, az ő kötelezettsége ezeknek a fogyasztó számára történő érvényesíthető tétele. A vállalkozást terhelő többletkötelezettségek előírása a szerződési szabadság elvéből következő *diszpozitív* szabályozási megközelítést kötelező tartalmú normákra cseréli. A szerződések létrehozatala a klasszikus szerződési típusok esetén *diszpozitív*, vagyis nagy szabadságot enged a feleknek a szerződések tartalmának megállapításakor. A fogyasztói szerződések célja a fogyasztó érdekeinek mind hathatósabb védelme, valamint a felek között megbomlott egyensúlyi helyzet visszaállítása, így fontos, hogy a jogszabályokban rögzített és a fogyasztók védelmét szolgáló előírásoktól ne lehessen eltérni, vagyis az ne *diszpozitív*, hanem *kógens* feltétel legyen. Ezért a fogyasztói szerződések esetén egyoldalú *kógencia* érvényesül. Nem csak arról van szó adott esetben, hogy a jog mindkét fél számára meghatározza a kötelezően követendő magatartási szabályokat, hanem *klauzikáló kógenciáról* beszélhetünk a fogyasztóvédelmi szabályozás kapcsán. Vagyis a szabályozás egyik oldala nyitva marad: a fogyasztó előnyére eltérhet a szerződés, azonban hátrányára nem. Amennyiben pedig mégis ilyen rendelkezést vesznek a szerződés szabályozási körébe, úgy az a feltétel semmis lesz, úgy kell tekinteni, mintha a felek ki sem kötötték volna. A fogyasztó által tett olyan jognyilatkozat is semmis, amelyben a fogyasztó lemond az őt egyébként megillető jogokról. Semmis tehát a fogyasztó joglemondó nyilatkozata. Ezzel az intézkedéssel a jogalkotó a szerződési szabadság elvének korlátozását valósítja meg, meghatározva a szerződés tartalmát, létrejöttének módját és menetét is.

3. Individuális és kollektív igényérvényesítés

A szerződések érvényesítése sem a szokásos módon történik, megváltozik a szabályok kikényszerítésének módszere. Fogyasztói szerződések, különösen az utazási szerződések

esetében ugyanis nem csak a polgári jogban klasszikusnak számító bírósági út vehető igénybe a fogyasztók számára. A peres eljárások mellett a változások lecsapódásaként közigazgatási szankciók és alternatív vitarendezési megoldások is igénybe vehetők.¹⁸ Az *individuális* és a kollektív igényérvényesítési lehetőségek szembenállásával találkozhatunk a fogyasztói szerződések körében. Nem csak egy adott személy indíthat bírósági peres eljárást egy jogszabálysértő vagy tisztességtelen általános szerződési feltétel miatt meghatározott vállalkozással szemben, hanem a köz érdekében meghatározott szervezeteknek is megvan a joga, hogy a bíróság előtt peres eljárásban közérdekű keresettel lépjenek a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatot folytató gazdálkodó szervezettel szemben. Az angolszász jogokban a csoportkeresetek (*class action*) jelentik a csoportos igényérvényesítés másik – a közérdekű kereset modelltől néhány ponton eltérő – formáját. A legnagyobb eltérést az jelenti, hogy nem konkrétan meghatározott szervezeteket illet meg az a jog, hogy a köz érdekében eljárva, bírósági eljárást kezdeményezzen, hanem bármely magánszemély élhet ezzel a lehetőséggel és kérheti a bíróság döntését az ügyben, mely határozat *erga omnes* hatályú lesz. Az Amerikai Egyesült Államokban eredetileg a határon átnyúló hatással rendelkező szerződésszegések körében lehet alkalmazni. Főszabály szerint így két esetben indítható: a szerződésszegő magatartást a szövetségi jog valamely szabálya szankcionálja, vagy abban az esetben, ha a csoportkeresetet benyújtó fogyasztók valamennyien más tagállamból származnak. Abban az esetben pedig, ha azt tudják igazolni a csoportkeresetet benyújtó magánszemélyek, hogy a szerződésszegő fél tevékenységét az egész Amerikai Egyesült Államok területére kiterjedően folytatja, lehetőséget ad a jog a magánszemélyeknek, hogy az egész nemzetre kiterjedően pereljenek. Természetesen tagállamonként eltérő a szabályozása a *class action*-nak, így egész nemzetre kiterjedően perelni elég nehézkes. Hozzá kell tennünk ezen túl azt is, hogy a bíróság szerepe is különbözik a kontinentális bírósági modelltől, ami itt abban nyilvánul meg, hogy a bíróság kötelezettsége annak megvizsgálása, hogy a fogyasztók valóban széles körét érinti-e a szerződésszegő fél magatartása vagy sem, illetve hogy a csoportkeresetet benyújtók valóban jogosultak-e képviselni a sérelmet szenvedett csoportot, eljárhatnak-e a csoport nevében.

A közérdekű keresetek és a *class action* keresetek tárgyalása elvezet minket egy újabb problémakörhöz. Nevezetesen még mindig a polgári jogon belüli magánérdekekről van szó, vagy attól fontosabb érdekeket megtestesítő közérdekről e terület szabályozása kapcsán. A klasszikus érdekérvényesítés formái ugyanis itt is átértelmeződnek azáltal, hogy a szankciók alkalmazásába állami hatóságok is bekapcsolódnak. A Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság a fogyasztó megkeresésére vagy hivatalból indított vizsgálata során bírságot szabhat ki az utazási vállalkozóval szemben, ha az nem a jogszabályoknak megfelelően tünteti fel például az általa kínált utazások díjait, vagy más jogszabálysértést valósít meg.

A magánjog és a közjog elemeinek ilyen szinten való keveredése és az állam ilyen szintű beleavatkozása a magánfelek közötti szerződéses jogviszonyba bizonyítja a fogyasztóvédelmi jog keresztülfekvő jogági jellegét. Tipikusan olyan területről van szó, amely a két nagy jogterület (magánjog, közjog) határán helyezkedik el.

¹ I. évfolyamos Ph.D hallgató, DE- ÁJDI, témavezető: Szikora Veronika, egyetemi docens

² FAZEKAS Judit, *Fogyasztóvédelmi jog*, Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2007., 19.

³ Az alkalmazott közjogi szankciók között találhatjuk a kereskedői jog megvonását (vagyis a kereskedelmi engedély visszavonását), a közszemlére tételt, a nyilvános megaláztatást, vagy például a jó hírnév elvesztését.

⁴ CSÉCSY- FÉZER- HAJNAL- KÁROLYI- PETKÓ- TÖRŐ, *A gazdasági szféra ügyletei*, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2009., 379.

⁵ FAZEKAS Judit, *Fogyasztóvédelmi jog*, Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2007., 21.

⁶ OSZTOVITS András (szerk.), *Az Európai Unió alapító szerződéseinek magyarázata*, Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2008., 35.

⁷ OSZTOVITS András (szerk.), *Az Európai Unió alapító szerződéseinek magyarázata*, Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2008., 38.

⁸ Ez az ún. horizontális klauzula.

⁹ OSZTOVITS András (szerk.), *Az Európai Unió alapító szerződéseinek magyarázata*, Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2008., 39.

¹⁰ CSÉCSY- FÉZER- HAJNAL- KÁROLYI- PETKÓ- TÖRŐ, *A gazdasági szféra ügyletei*, Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 2009., 384.

¹¹ A belkereskedelemtől szóló 1978. évi. I. törvény.

¹² A tisztességtelen gazdasági tevékenység tilalmáról szóló 1984. évi IV. törvény.

¹³ Büntetőjogi, közigazgatási (államigazgatási) normákat értek itt.

¹⁴ Például jogszabályban volt meghatározva, hogy egy hamburgernek hány dekagramm húst kell magában foglalnia.

¹⁵ Szabályozták például a jótállási kötelezettséget, a termékfelelősséget, a házaló kereskedelmet, a gazdasági reklámokat, stb.

¹⁶ Például a fogyasztó szerepét a gazdasági folyamatokban, a kormányzati beavatkozást és a szabad piac kölcsönhatásait.

¹⁷ VEREBICS János, *Az európai magánjog fejlődésének főbb irányai. A jogegységesítés és újabb állomásai*, Typonova Kft, Budapest, 2004., 43.

¹⁸ Gondoljunk itt a Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság eljárására és ellenőrzési lehetőségére, a közérdekű keresetekre, valamint a békéltető testületek munkájára.